

Rusreformen:

Et håndslag til den som bærer tyngst bør

Kari Lossius

psykologspesialist, styrerepresentant i brukerorganisasjonen RIO

Rusreformen er også et håndslag til fattige kvinner og barn på den andre siden av kloden, de som bærer den tyngste børen i krigen mot narkotika.

Klok ruspolitikk har betydning for mange menneskers livskvalitet, den redder liv, familier, venner og barn. Denne gangen bør vi i tillegg ha ambisjoner om å redusere etterspørselen etter narkotika slik at noen færre meksikanske kvinner slipper å dra ut på en ny farefull ferd.

Vi har tapt krigen mot narkotika. «The war against drugs» har utviklet effektive og profesjonelle narkotikakarteller som alltid ligger et hestehode foran alle myndigheter i alle land. Eksempel på dette er Mexico, der narkotikasmugling gir god fortjeneste, men innebærer høy risiko. Blir du tatt, kan du forvente lange fengselsstraffer på et sted mellom 8 og 20 år. På en internasjonal konferanse i 2018 * påpekte en meksikansk forsker, noe vi egentlig visste, men ikke hadde orket å tenke på, at i krigen mot narkotika er det fattige kvinner og barn som bærer den tyngste børen. Forskeren fortalte om kynisme satt i system og eksemplifiserte det med mannen som hadde seks «koner» og 20 barn. Kvinner og barn ble sendt ut på smugleroppdragene, og som mannen påpekte: «Du kan tåle å miste noen barn og koner hvis du har mange nok å ta av, og dessuten i fengsel får de både mat og en seng.»

I juni skal stortinget behandle og forhåpentligvis vedta den etter hvert så kjente «Rusreformen» (NOU 2019: 26 Rusreform – fra straff til hjelp). Alle ser ut til å være enige om at de syke, slitne rusmiddelavhengige skal få behandling, ikke straff. Dette er et lite, men viktig steg mot en mer human ruspolitikk. De som strever aller mest, blir med dette vedtaket sett på som det de er, syke mennesker som trenger hjelp.

Utvalget som har laget denne NOU-en, gjør det eneste rette når de ikke skiller reaksjonsform mellom bruk og avhengighet

Uten empirisk dekning

Resten av NOU-en har derimot fått avholdsfolk, religiøse bevegelser, deler av det politiske landskapet, politi og helsesykepleiere til «å gå av hengslene». Helt uten empirisk dekning har de gått knallhardt ut og advart mot avkriminalisering uten å vise til en eneste forskningsartikkel som konkluderer med at straff er en god idé. Blir de kjørt opp i et hjørne med faglige motargumenter, drar de legaliseringskortet. Det hjelper ikke om Høie gjentar til det kjedsommelige at NOU-en ikke handler om legalisering av hasj eller andre illegale stoffer, ministeren snakker til døve ører. Motstandere av reformen argumenterer med at det er viktig å opptre avskrekkende. Hvis ungdom vet at vi voksne ikke tar lett på det, vil de avstå fra å eksperimentere med ukjente rusmidler. Det er betimelig å spørre: «Er dette måten vi oppdrar våre egne barn på, at vi tenker at hvis vi straffer dem nok, vil de oppføre seg som folk?».

Utvalget som har laget denne NOU-en, gjør det eneste rette når de ikke skiller reaksjonsform mellom bruk og avhengighet. Det er størrelsen på brukerdosene som skal være kriteriet for mulig straff, ikke om du har et rusproblem eller bare blir definert som rekreasjonsbruker. Dette innebærer

at straff / ikke straff vurderes ut fra relativt objektive kriterier, der det er mengden av rusmidler som skal avgjøre hvilke reaksjoner som vil bli gitt. En klok avgjørelse, for det er ingen enkel sak å skille en rusavhengig fra en som bare ruser seg. Utvikling av en ruslidelse er som kjent en prosess som går over tid uten klare, entydige kjennetegn. Ingen går fra å være «frisk» en dag til å bli rusavhengig dagen etter. En rusdiagnose krever grundig utredning. Så hvordan skal vi skille mellom dem med og uten rusproblemer, eller mellom dem som skal få hjelp eller straff. Skal alle sendes til spesialisthelsetjenesten for utredning? Hvis ja, er dette riktig bruk av en allerede overbelastet tjeneste? Eller skal vi overlate «sorteringsarbeidet» til politiet, som vil utføre jobben med kvalifisert synsing?

Riset treffer dem som sliter mest

Skal brukerens subjektive fortelling om varighet og hyppighet av egen bruk være gjeldende? Holder det med en tidlige diagnose, og hvor lang tid skal det gå etter at vedkommende er avsluttet i rusbehandling og har holdt seg rusfri? Det vil være vanskelig å vurdere om en tidligere pasient bruker rusmidler «rekreasjonelt», eller om bruken er tegn på et nytt tilbakefall. Hva gjør vi med feilaktige vurderinger? Vil brukere med udiagnostiserte lidelser ha erstatningskrav hvis de etter feilvurderinger straffes med bøter og prikker på rullebladet?

Straff er samfunnets sterkeste reaksjonsform mot sine innbyggere og skal anvendes for å beskytte innbyggerne mot fare og skade. Noen argumenterer med at siden straff virker avskrekkende i trafikken, virker det også rusforebyggende. Mens trafikkforseelser kan være til stor skade for andre, skader rusbruk bare den som inntar rusmiddelet.

Flere av motstanderne, endog kjente forskere, har argumentert med at vi bør/må beholde det regimet vi har i dag, ikke fordi det virker, men fordi vi ikke vet hva som skjer hvis vi «fjerner riset bak speilet». Det vi vet, er at dette riset treffer de ungdommene som sliter mest. Selv om det er «vestkantungdom» som ruser seg mest, er det «østkantungdommen» som får de store bøkene de ikke har råd til å betale, eller må underskrive på ruskontrakter de ikke greier å gjennomføre.

De av oss som har lest NOU-en, vet at det ikke vil være noe trivelig å bli tatt med en brukerdose når reformen forhåpentlig blir vedtatt heller. Men du skal slippe å bli merket for livet, og du skal få møte fagfolk som kan hjelpe deg videre i systemet hvis det er nødvendig.

Blir reformen vedtatt, vil vi måtte flytte betydelige ressurser fra Justis- til Helse- og omsorgsdepartementet.

Voksende bevegelse

Vi er mange innenfor dette store «rusfeltet» som har jobbet for å avkriminalisere bruk av rusmidler til eget forbruk, og vi bør merke oss at det er brukerorganisasjonene som har gjort den største og viktigste jobben med å flytte samfunnets moralske kompass de nødvendige gradene. I sosiale medier ser vi nå en voksende bevegelse av høyst oppegående brukere og brukerorganisasjoner som setter dagsorden for fremtidens ruspolitikk og rusbehandling. «Intet om oss uten oss» er slagordet, et tydelig signal på at brukernes stemme vil være tydelig i all rusdebatt for fremtiden. Det var Arild Knutsen, leder for organisasjonen Human Narkotikapolitikk, som fikk helsestatsråd Bent Høie til å skifte mening. 2. mars 2020 i FNs narkotikakommisjon i Wien henvendte ministeren seg til Knutsen, som satt i salen og sa «You had right. I had wrong».

Meningen om rusreformen går på tvers av det politiske landskapet og ulike fagorganisasjoner. Høyre, Venstre, SV, MDG og Rødt sier ja, SP og FRP nei, mens AP er delt. Legeforeningen har etter manges overraskelse svart nei, mens Psykologforeningen heldigvis sier ja. Hvorfor legeforeningen sier nei, er vanskelig å forstå, men svaret deres kan tyde på manglende kunnskap om forebyggende rusarbeid. Psykologforeningen har vært tydelig og bidratt etter min mening til en faglig og konstruktiv debatt. Psykologforeningen bygger sitt standpunkt på forskning, og etiske betraktninger om betydningen av å avstigmatisere mennesker som sliter mer enn folk flest. Foreningen vet at straff ikke hjelper, og at tiden er overmoden for en ny ruspolitikk.

Og jeg som har kjempet for en slik reform i 25 år, kjenner en intens glede over at fagforeningen min er enig med meg! Blir reformen vedtatt, vil vi måtte flytte betydelige ressurser fra Justis- til Helsedepartementet. Dette kan bli et krevende arbeid, som må løses i et samarbeid mellom helse, justis og brukerorganisasjonene.

Ruspolitikk er viktig, og god og klok politikk har betydning for mange menneskers livskvalitet. Den redder liv, familier, venner og barn. Denne gangen bør vi i tillegg ha ambisjoner om å redusere etterspørselen etter narkotika slik at noen færre meksikanske kvinner slipper å dra ut på en ny farefull ferd. For det er de og deres barn som bærer den tyngste børen.

* Mainstreaming a gender perspective in drug policy, 22.-23. februar 2018 Mexico City, ansvarlig Pompidou Group